

שו"ת בהלכה לשולחן שבת

מאת הרב משה חיים חנונו שליט"א

יציאה להפלגה ממושכת, ויציאה לדרך ארוכה שאורכת כמה ימים

בגמרא במסכת שבת (ט ע"א) מבואר שבתוך שלושה ימים הסמוכים לשבת אסור לצאת להפלגה לתוך השבת עצמה. אולם, בימים הראשונים של השבוע מותר לצאת להפלגה גם אם תמנך ההפלגה בשבת באופנים שנבאר בע"ה. מכל מקום אם ההפלגה היא לצורך מצווה מותר לצאת גם בתוך שלושה ימים הסמוכים לשבת, כמו כן הפלגה קצרה שאורכת פחות מיום אחד מותר לצאת אפילו ביום שישי בבוקר.¹

ובטעם איסור לצאת להפלגה בתוך שלושה ימים סמוך לשבת, נאמר בראשונים טעמים רבים: א. שמא יצטרך היהודי בשבת לעשות מלאכה האסורה מפני פיקוח נפש², ובתוך שלושה ימים הסמוכים לשבת מצווה האדם לכלכל צעדיו שלא להביא את עצמו לכדי חילול שבת. ב. כיון שהיהודי שכר את הגוי בעל הספינה, והגוי עושה מלאכה בשבת, נראה הדבר כמו שמתנה עם הגוי לעשות עבורו מלאכה בשבת³. ג. משום איסור יציאה מחוץ לתחום⁴. ד. משום ביטול מצוות עונג שבת, שרבים המפליגים בספינה סובלים בימים הראשונים ממחלת ים מחמת הנענוע וסירחון העולה מהמים המלוחים, וכמו שמוזכר בפסוק המדבר על המפליגים בים "יחוגו וינועו כשיכור", ונמצא שההפלגה מבטלת אותו ממצוות 'עונג שבת', ורק לאחר שלושה ימים הגוף מסתגל ויכול לאכול ולקיים מצוות עונג שבת⁵. ה. משום שדומה לשת בנהר, שאסור חז"ל משום גזירה שמא יעשה חבית של שייטין⁶, ומה הותרו בו, כיון שהצריכו אותו חכמים להפליג זמן מרובה אחר השבת, יש לו היכר ולא יבוא לעשות חבית של שייטין⁷.

הטעם שמותר לצאת להפלגה שלושה ימים קודם השבת גם אם נמשכת ההפלגה בשבת:

לטעם א' שתוך שלושה ימים אסור לצאת להפלגה שמא יצטרך היהודי לעשות מלאכה בשבת וכן לטעם ג' שיעבור בשבת על איסור תחומין, טעם ההיתר - כיון ששלושה ימים קודם השבת ימים אלו שייכים לשבת הבאה, ומאז מצווה האדם לכלכל צעדיו שלא להביא את עצמו לכדי חילול שבת, אבל קודם שלושה ימים אלו הם שייכים לשבת שעברה ועדיין לא חל על האדם אזהרת שבת הבאה, לפיכך מותר לצאת להפלגה בימים אלו, שהרי יצא בהיתר וכשיגיע שבת ויצטרך לחלל שבת להצילו היא הוה אנוס ומותר. ולפי הטעם ה' שאסרו חכמים משום ביטול מצוות עונג שבת, אחר שלושה ימים הגוף מסתגל להפלגה ובשבת כבר ירגיש טוב יותר.

כמו כן, מה שהתבאר שמותר לצאת להפלגה בתחילת השבוע היתר נאמר רק בספינה שקברניטה ומלחיה הם גוים, ורוב נוסעיה גוים, שמנהיגי הספינה העושים בה מלאכה בשבת עושים כן ממילא עבור רוב הנוסעים שהם גוים ולא עבור היהודי.

שההפלגה תמשך גם בשבת, אף אם הספינה וכל מפעיליה הם גוים, שהרי הם מבצעים מלאכות אסורות בשבת לצורך היהודים.

בנוסף, ישנם פוסקים שסוברים שכל היתר שנאמר בהלכה לגבי ההפלגה בספינות נאמר בספינות מפרס או משוטים וכדומה, אבל בספינת קיטור (הממונעת על באמצעות דלק ובצירת מנוע) שלפי כובד המסע של הספינה צריך להגביר ולהוסיף את כח האש שבמנוע, ממילא אף אם רוב נוסעי הספינה הם גוים נחשב הדבר כאילו נעשתה המלאכה עבור היהודי ואסור⁸. וממילא לשיטתם בימנו היתר הנ"ל אינו רלוונטי כלל. אולם יש שכתבו להקל בזה כיון שהנוסעים היהודים המפליגים בספינה אינם עושים שום מעשה⁹.

צי ספינות השייך ליהודים האם מותר להפליג בהם בתחילת השבוע כאשר ההפלגה תמשך ימים רבים ובתוכם יום השבת?

הפלגה בספינה כאשר מלחי הספינה ומנהיגיה הם יהודים, כתבו האחרונים שאסורה ההפלגה בספינה זו אף מתחילת השבוע, כיון שאסור ליהנות ממלאכת איסור שעושה יהודי בשבת, והעושה כן עובר על איסור 'לפני עורר', ואף אם גם בלעדיו הייתה הספינה מפליגה עם יהודים אחרים, מכל מקום אסור הדבר לכל הדעות משום 'מסייע בידי עוברי עבירה', ואף לשיטת הפוסקים שבאדם העובר עבירה במזיד אין איסור 'מסייע'¹⁰, מכל מקום אסור לעשות כן משום איסור הנאה ממעשה שבת, ואין היתר להפליג בה אלא אם כן מובטח לו וידוע לו שהספינה תשבות בשבת, דהיינו שתעגון הספינה באיזה נמל או אף בים, ואין בה פעילות המנוע וכל הנהלה אליו למשך כל יום השבת¹¹. מאידך, יש שכתבו להקל בספינות של זמננו, אם אין אפשרות ביד הנוסע להעמיד את הספינה בשבת, ומכל מקום לא יינהג מן המלאכות שעושה יהודי עבורו, כגון

שישבות מנסיעה בשבת, השיב לו הגוי מיד שאין בכוחו להיענות לבקשתו, אם חושש שמא מחמת שלא יצא מיד בספינה זו לדרכו תבטל המצווה, גם באופן כזה יש להקל לצאת לדרך¹².

מי שגר בוונציה שבאיטליה ורוצה ללכת לבית כנסת לשמוע שופר או להתפלל במניין האם מותר לו לנסוע באמצעות ספינה של גוים?

כתבו האחרונים שבשבת עצמה אסור לצאת ולהפליג אפילו לצורך דבר מצווה, כיון שאינו יכול לפסוק עם הגוי שישבות ולא ימשיך בנסיעה בשבת¹³, ויש מצדדים להתיר¹⁴, אולם דעת רוב הפוסקים לאסור בכל אופן גם לצורך נסיעה קצרה כגון מעברות לעבור את הנהר להליכה לבית הכנסת לתפילה בצידור, או לשמיעת קול שופר¹⁵.

האם מותר לקבוצת יהודיים מאורגנת לצאת להפלגה מיום ראשון בספינה השייכת לגוים וקברניטה ומלחיה הם גוים?

מה שהתבאר שמותר לצאת להפלגה בתחילת השבוע, היתר נאמר רק בספינה שקברניטה ומלחיה הם גוים, ורוב נוסעיה גוים, שמנהגי הספינה העושים בה מלאכה בשבת עושים כן ממילא עבור רוב הנוסעים שהם גוים, וכן אם זמני ויעדי הנסיעות קבועים מראש ללא קשר למספר הנוסעים שבאופן כזה יש להקל אף כשרוב נוסעיה הם יהודים¹⁶. אבל אם היציאה להפלגה מותנית במספר הנוסעים, והיהודים משלימים את מספר הנוסעים - אסור להפליג בספינה זו כיון שנעשים בה מלאכות עבור היהודים¹⁷, ולכן שכן אם כל הנוסעים יהודים אסורה ההפלגה שהרי ללא נוסעים כלל לא הייתה הספינה יוצאת להפלגה, ונמצא שכל המלאכות נעשים עבור יהודים¹⁸. ולכן אסור לקבוצת יהודיים מאורגנת לצאת להפלגה בספינה באופן

האם מותר לצאת להפלגה בספינה למשך כמה ימים כולל שבת, באופן שרב החובל ורוב הנוסעים גוים, ואין חשש שבשבת יצטרך היהודי לעשות מלאכה אסורה?

אסרו חכמים לצאת להפליג בספינה לצורך דבר הרשות (שלא לצורך מצווה), בתוך שלושה ימים קודם השבת, האיסור חל גם בספינה השייכת לגוים, ורב החובל והמלחים עם הם גוים, ורוב הנוסעים בה גוים, שאינה מפליגה עבור היהודים המעמיים שבתוכה, ואף במקום שאין לחוש שמא יצטרך היהודי לעשות מלאכה בשבת מחמת חשש פיקוח נפש, למרות כל זאת - אין להקל ולהפליג בשלושת הימים הסמוכים לשבת, אך קודם לזה מותר¹⁹. מהטעמים שנתבארו לעיל בהקדמה.

הפלגה בספינה ביום רביעי, האם גם היא בכלל האיסור? אסרו חכמים לצאת ולהפליג בספינה בתוך שלושה ימים קודם השבת, דנו הפוסקים אם יום רביעי בכלל האיסור, או שהאיסור הוא רק מיום חמישי, יש שכתבו לאסור - שהרי שלושה ימים קודם השבת שייכים לשבת הבאה ויום רביעי בכללם²⁰, אולם לדעת רבים מהפוסקים האיסור בזה הוא רק מתחילת ליל חמישי, אבל ביום רביעי מותר²¹, ויש להחמיר במקום שאפשר²².

המפליג בספינה לצורך דבר מצווה, האם רשאי לצאת להפלגה גם בערב שבת?

המפליג בספינה לצורך דבר מצווה רשאי להפליג אפילו בערב שבת, גם באופן שמתבטל ממצוות עונג שבת על ידי כך, כיון שהפלגתו לצורך מצווה, העוסק במצווה פטור מן המצווה²³. ובתנאי שקודם שירכוש את הכרטיס יתנה עם הגוי בעל הספינה שישבות ויעצור את המשך ההפלגה בשבת, שאז אינו ודאי שיתבטל ממצוות עונג שבת, ואם לאחר מכן לא רצה הגוי לשבות, אין היהודי עובר על איסור כשנמצא בספינה. ואם כשאמר לגוי שרוצה

עובד בכח הקיטור והחשמל, ודאי יש בוה משום יולתא דשבת, ועדיין חולל, וגם שמא אדם גורם להוספת כח השמל במנוע, עיי"ש עוד הרי"ה 21.
17 ש"ש פ"ל סעיף טו, אולם יש להזהר מהמלאכות שעושים במיוחד עבור היהודי, ובכל דיני אמירה לגוי. וכתב עוד בהערה רכא שאם מפליגה בקובע, ורוב הנוסעים יהודים, אף שגם גוים נוסעים בה, אם אימצאל הנוסעים היהודים היו מבטלים את קו זה, אסור לנסוע בו בשבת.
18 ביאור הרי"ה ב"טעם איסור ההפלגה בספינה תוך ג' ימים, עיי"ן עוד הלכה ברורה הלכה ובהערה שם בהרחבה.
19 ש"ש פ"ט, פסק תשובות הלכה א.
20 ש"ת יהודה יעלה האר"ח סימן טז, שואל ומשיב מהדורא המישראל סימן ג.
21 אגרות משה א"ח סימן צב.
22 ש"ת דעה דעת סימן קנ"ג.
23 מנחת יצחק ח"ב סימן ק"א, ויב, א"ב, וצ"ח ח"ב פ"ד ש"ת השו"ב, ש"ת דברי יואל ח"ד סימן צ"ד, שערי הלכה ומנהג סימן קס"ט, פסק תשובות הלכה א.

ב"רחה, עיי"ן עוד מ"א סימן שלא סק"ט, חו"ע שבת ח"א עמוד 12, ועמוד קז.
12 ש"ע סימן רמח סעיף א, ומכל מקום כתבו האחרונים שאין להקל בזה רק אם יוכל לקיים במקצת את מצוות עונג שבת, אולם אם לא יוכל לקיים את מצוות עונג שבת כלל, כתב הבה"ל סימן רמ"ט ס"א ד"ה אין שאפשר שלא יצא אפילו לדרך מצווה.
13 העולות שבת השתפק בזה אם הפסיקה לעיכובא, והסכמת האחרונים לגבי נדב"י הספינה שהפסיקה הוא רק למצווה בעלמא ואינו מעכב, משנ"ב סק"ג, שעה"צ סק"א, הגר"י ק"א סק"א, ועיי"ן עוד בה"ל סעיף ד' ד"ה ופוסק עמאם לשבות, ועוד בהלכה ברורה ה"ח ושם הערה טו.
14 מ"א סק"א, ברכ"י יוסף סק"א, ועוד.
15 אליה רבה סק"ד, וכן הקל בזה בגמטת אדם במקום שלא אפשר, ועיי"ן סעיף ג שמובא לאסור בשבת עצמה משום שנראה כשט, וצ"ח לומר לרבי המקלים שבמקום מצווה אין לאסור מטעם שט גם בשבת עצמה, מ"פ"א סק"א, עיי"ן עוד הלכה ברורה בהלכה ברורה ההלכה סק"ב.
16 משנ"ב סק"ב, פסקי תשובות הלכה א, ובפרט בומננו שהכל

שפטור ממצוות עונג שבת שהעוסק במצווה פטור מן המצווה. 6 מכוונר בש"ע ומשנ"ב סימן שלט סעיף ב.
7 תוספות (שבת דף י"ד ה"ה אין מפליגין).
8 גמרא שבת י"ט ע"א, ש"ע סימן רמח סעיף א, ונחלקו האחרונים במקום שמפליג קודם ג' ימים לדרך הרשות, אם יש דין לפסוק עם הגוי לשבות בשבת, עיי"ן ס"ו סק"א, הגר"י בקונטרס אחרון סק"א, ועוד בהלכה ברורה בהלכה ברורה ההלכה ס"ט ש"הביא לדעות אחרונים בזה.
9 מכוונר בגמרא גיטין ע"ז ע"א, ב"י לדברי הר"ן והר"ה, מ"א הרב בשם אחרונים הובא במשנ"ב סק"ד.
10 ב"י לדברי הרא"ש, הגר"א בשם הרבה ראשונים, הובא במשנ"ב שם, וטעם המחלוקת כתב הפ"א א"א סק"ג שנתקלו לפי הטעם שאיסור ההפלגה הוא משום עונג שבת, האם צריך שכל השבת תהיה בעונג כולל תחילת השבת, או שמא די שתהיה מקצת השבת בעונג, ולכן מותר להפליג ביום רביעי, כיון שלמעשה וכל לקיים מצוות עונג שבת לקראת סוף השבת כשיגמרו שלושת הימים.
11 כ"ח סק"ד, הלכה ברורה סימן רמח הלכה ה ובהערה שם

1 בעיקר הדבר אם הלכה כברייתא זו, עיי"ן תוספות עירובין מג ע"א ד"ה הלכה, ודור"ש שם פ"ד סימן ג, שהביא בשם הרשב"ם שבריתא זו היא לשיטת בית שמאי שלא תהיה לעשות מלאכה בערב שבת אלא כבדי שיעשו מבעוד יום, כמבואר במשנה בשבת י"ז ע"ב, אבל לבית הלל שהתירו עם השמש אף שהמלאכה נעשית בשבת, מותר להפליג תוך ג' ימים קודם השבת, וכן כתבו הפוסקי הרי"ה, והבה"ג, ועוד, אולם רוב הראשונים הסכימו שבריתא זו תוסכמת גם לשיטת בית הלל, וכן נפסק להלכה בש"ע סימן רמח סעיף א, עיי"ן עוד בהלכה ברורה סימן רמח בהלכה ברורה ההלכה אות א.
2 שיטת הרי"ה בעל המאמר.
3 הרשב"י.
4 וכוונר בגמרא, ומחמת כן כתב שאיסור זה היינו דווקא בספינה גוששת ואין בוים עשרה טפחים, אבל למעלה מעשרה טפחים לא גזרו, ומשום כן נהגו העם להפליג בים הגדול, אולם הרי"ה ועוד ראשונים דחו לדבריו, עיי"ן ב"י ש"ן באריכות בעניין זה בספיקא.
5 הרי"ף והרי"מ"ם, ורק בהפלה לדרך מצווה מותר הדבר משום

